

POSZT-látkép, három bolygóról

BESZÉLGETÉS A KÜLFÖLDI ZSÚRI TAGJAIVAL

MARINA DAVIDOVA, kritikus,

a moszkvai NET fesztivál

(Új Európai Színház) társigazgatója

„A rossz előadások egyformák.”

– Most, hogy megnézted az utolsó előadást is, kialakult egy „best of”, illetve „worst of” listád?

– Számomra egyértelműen a *Kasimir és Karoline*, a *Kockavető* és a *Fodrásznő* voltak a legjobbak. Bár az *Übü király* nem nagyon tetszett, mégis azt éreztem, hogy a rendező akart valamit, ezért felkeltette az érdeklődésemet. Mohácsi János viszont – akit pedig nagyon szeretek és ismerek korábról – most egyik előadásával sem győzött meg. Rosszabb élményeim a KoMa produkciója és a *Háztűznéző*: előbbi csak és kizárólag szórakoztatni

akart, és emögött nem éreztem valós tartalmat; utóbbi pedig kész tragédia volt. Ez azért is szomorú, mert Gogolnak ez a darabja remekmű, ám eljátszható felszínes komédiaként is. Velük ellentétben a kaposvári *Oidipuszt*, bár nem győzött meg, komoly próbálkozásnak tartom, ezért értékelem. Azt pedig különösen egyedinek találok, hogy Magyarországon kis városokban is születnek ilyen próbálkozások. Az már kérdéses, hogy például ez az előadás mennyire logikusan az Off része. A moszkvai Arany Maszk fesztiválon az Off-nak az az értelme, hogy díjazhassuk, ha találunk egy remek alakítást, vagy érdekes díszletet, miközben az előadás egésze valamiért mégsem működik. Itt a főprogramot ebben az értelemben sok esetben Off-nak éreztem, az *Oidipuszt* viszont több szempontból is inkább a főprogramba valóznak.

– Ez a válogatási szisztéma jövőre változni fog, de mostanáig a POSZT főprogramja egy személyes ízlést tükrözött...

– Viktor Rizsakovval (a *Fodrásznő* rendezője) beszélgettünk erről, de vele ellentétben én úgy gondolom, hogy nem szerencsés egyetlen válogatóra bízni a teljes felelősséget. Például az Arany Maszk fesztivált csupa kritikus válogatja. Hogy miért? Először is, sok előadást látnak, ezért széles a horizontjuk. Továbbá nekik szakmai szempontjaik vannak. Az is fontos, hogy nemcsak egyetlen kritikusról van szó, hanem körülbelül tízről, ezért ez a fesztivál többé-kevésbé reprezentatív. Pécsen ellentétben rejtély számomra a válogatási szisztéma, hiszen a kiváló produkciótól a pocskéig mindent láthatunk. Jó és rossz vígjátékokat, műfaji és kevésbé minőségi szempont szerint válogatva, a vak tyúk is talál szemet elve alapján. Van itt minden, Bodó Viktor briliáns szürrealista-freudi víziójától kezdve a bájosan és kevésbé bájosan amatőr előadásokig. De a válogató számára csak egy volt fontos: hogy a *produkció tetszeni akarjon*, legyen vicces. Nem hibáztatom, ő csak az ízlését követte, de szerintem felettébb előnyös, hogy a válogatás szisztémája megváltozik. Nem tudom például, hogy Anatolij Vasziljev előadása Kaposváron jó volt-e, de van egy olyan gyanúm, hogy legalábbis érdekesebb volt, mint, teszem azt, a *Háztűznéző*. Az Arany Maszkon ugyan sok a muzeális előadás – harcolni is szoktam ellenük –, de most visszamenőleg kicsit megenyhültem. Ez a módszer ugyanis legalább kiszűri a szemetet. A minőségben belül aztán a szempontok úgyis nagyon eltérőek lehetnek. Például a német, az angol és az orosz színház

tendenciái és így a válogatási szempontjai is: külön bolygók.

– És a magyar színház egy negyedik bolygó lenne?

– Oroszországban egész Európát homogén színházi világnak tekintjük, de ez így persze nem igaz. Felőlünk nézve a jó magyar színház német befolyásúnak tűnik. De a rossz előadások egyformák: Oroszországban és Magyarországon sem különböznek.

– Mit értesz rossz előadáson?

– Az előadásokat, amiket látok, két csoportba osztom. Az elsőbe tartoznak az esztétikai és filozófiai élmények, legyenek akár sikeres, akár sikertelen próbálkozások, komédiák vagy tragédiák, könnyen avagy nehezen fogyaszthatóak. A második csoportba azokat az előadások teszem, amelyeknek egyetlen céljuk, hogy megfeleljenek a nézők igényeinek. Ezeket nem tudom értékelni.

– Az egyik szakmai beszélgetésen elhangzott, hogy létre kéne hozni egy showcase-t a POSZT köré.

– Ennek akkor lenne értelme, ha régebbi előadásokat is szeretnétek megmutatni a világnak, ami a POSZT-on

már nem újdonság, de a külföldiek számára esetleg igen. Az Arany Maszkon például a négyhetes fesztiválból kiválogatjuk azt az egy hétbe tömörített „best of”-ot, amit fontosnak tartunk a külföldiek számára. Mivel a POSZT alig több mint egy hét, szerintem nincs értelme két párhuzamos fesztivált csinálni egy időben, egy helyen, habár Pécs remek fesztiválhelyszín, és az, hogy egy reprezentatív fesztivált vidéken tartsanak, a fővároscentrikus Oroszországban elképzelhetetlen volna. Visszatérve a versenyprogramhoz, a látottak és különösen a korábbi tapasztalataim alapján azt tudom mondani, hogy a magyar színház átlagszínvonala sok jól prosperáló európai országhoz képest elég magas. Jó a színház, jó a közönség, csak, ahogyan már mondtam, a POSZT válogatásával kapcsolatban látok komoly problémákat. Mindazonáltal az idej merítésből is el tudnék képzelni néhány előadást külföldön. Ha választanom kéne, a *Kockavetőt* és a *Kasimir és Karolinét* venném. A *Fodrásznőt* esetleg Oroszországba, az *Übüt* tipikusan az Edinburgh Fringe-re, szerintem nagy sikert aratna ott.

CHRIS CAMPBELL, a Royal Court Theatre

(London) irodalmi vezetője

„Cipőben játszotok? Menjeteek cipőfesztiválra!”

– Milyen elvárásokkal érkezted a fesztiválra?

– Pár magyar ismerősöm mondta, hogy az előadások biztosan tele lesznek a magyar politikára vagy történelemre való utalásokkal, amiket én nem fogok érteni. Ehhez képest akadtak meglehetősen könnyen érthető jelek, például az *Arturo Ui* kezdetén a piros-fehér-zöld színszimbólika. Nem vagyok magyar, de azért hülye sem.

(Nevet) Továbbá azt is vártam, hogy hosszú és igen unalmas előadások lesznek. Amire végképp nem számítottam, hogy egy négyórás *Vesztett fejsze* majdhogyanem kitöltse érdemben a rászánt időt! Sok játékoságot látok ezen a fesztiválon, nagyon egészséges a közönség és a színpad viszonya, és bitang jók a színészek. A POSZT-on a legjobbjaik között szerepel a remek *Kasimir és Karoline*, amit annak dacára, hogy mintha egyetlen ötlet működtetné, jónak érzek. A *Kockavető* és a már említett *Vesztett fejsze* (amiben évekkkel ezelőtt volt szerencsém a rendező szerepét eljátszani) szintén a kedvenceim között szerepelt. Az kifejezetten bosszant, hogy nem láttam a 20/20-at, mert utólag hallottam, hogy ott még angol felirat is volt, ráadásul politikus előadás, márpedig a politika *angoloknak tetsző* téma. Legkevésbé sajnós a KoMa előadását élveztem, számomra nagyon öntetszelgőnek tűnt – lehet, hogy ez túl brit hozzáállás, de ha én a világvégére gondolok, akkor néhány jóképű színész sorsa számomra nem elsődleges. Ami még nagyon érdekes volt, az a sok pucér ember a fesztiválon... a színpadon persze. Főiskolás korom óta nem láttam ennyi meztelen férfighatsót. (Nevet)

– Mi lehet egy nemzeti fesztivál célja – mondjuk, a meztelen férfighatsókon kívül?

– Erre saját tapasztalatból azért nehéz válaszolnom, mert ugyan Nagy-Britanniában is vannak kisebb-nagyobb fesztiválok, de a legnagyobb, az Edinburgh-i Fringe, nem hasonlítható a POSZT-hoz, mert az nemzetközi fesztivál. Ezenkívül vannak dráma- és táncfesztiválok, de a POSZT-hoz hasonló nagy nemzeti színházi összejövés nincsen nálunk igazán. Ráadásul Nagy-Britanniában amúgy sem jellemző ez a fajta „nemzeti” kötődés a művészeti ágakhoz, a kormánynak nincs is kultúrpolitikai profilja, odaadják valakiknek a pénzt, és rájuk hagyják, mit kezdenek vele.

Arra a kérdésre, hogy mi a célja egy nemzeti fesztiválnak, két válasz lehetséges: az egyik, hogy összejön a magyar színházi közösség, hogy megmutassák egymásnak, hol tartanak; a másik pedig, hogy ez a közösség megmutatja a világnak, hogy hol tart. Ami szerintem mindenképp fontos volna, hogy reprezentatívabb legyen

a válogatás, ahelyett hogy sok előadást mutassanak be hasonló műfajból. Nem kellene több előadás, csak nagyobb változatosság. Például lehetne különböző kategóriákat kitalálni: vígjátékok, kortárs darab stb. Mindemellett szerintem ez egy jó hangulatú fesztivál, Pécs jó fesztiválhelyszín, és egyes előadások nemzetközi fronton is megállnák a helyüket. Például a *Kasimir és Karoline* jól működne a Barbicanben, vagy a *Kockavető* az Edinburgh Fringe-en. Egyes előadásokat persze nem hívnék meg soha, de, mondjuk, nem azért, amit a szakmai beszélgetésen hallottam, hogy „az az előadás, ami filmbejátszás van, menjen filmfesztiválra”. Ezzel az erővel azt is mondhatta volna: „Cipőben játszottok? Menjetez cipőfesztiválra!” Másrészt, ha már bekerültek rosszabb produkciók, azért mégsem a társulatokat hibáztatom, hiszen senki sem csinál szándékosan rossz előadást... Németország kivül. (Nevet)

– *Hogyan lenne érdemes válogatni?*

– Majdnem minden szempontból jobbnak tartom, hogy jövőre több ember válogat, és így legalább vita tárgya lesz a válogatás, nem pedig egyetlen ember dönt. Holott ennek is megvan a maga előnye: megismerkedhetünk egy ízlésvilággal. Hozzáteszem, itt mintha kicsit túl sok volna a jóból, hamar kiismerhetővé és egy-síkúvá válik a fesztivál. És ebben az esetben úgy kellene reklámozni a POSZT-ot, hogy „Mr. X legjobbjai”, nem pedig „Best of magyar színház”. Éppen ezért a válogató kiválasztása az egyik legfelelősségteljesebb döntés.

De ami engem a jövő évi, többemeres válogatással kapcsolatban mégis megdöbbsent, az a válogatók személye. Németországgal és, mondjuk, Franciaországgal ellentétben, Angliában a kritikus: ellenség. Persze az angol kritikus szakma egy másik foglalkozás. Olyan, aki hosszabb, alapos elemzéseket publikál, nálunk ugyanis nem létezik. Másnapos kritikákat írnak napilapokba, és jóformán csak annyit mondanak, hogy „jó” vagy „rossz”, vagyis elhelyeznek egy ötcsillagos skálán. Nincsen átjárás az akadémikus kritika és a napi kritika között. (Nemrégiben egy kritikusunk írt egy darabot, és egy évig nem bírtuk abbahagyni a röhögést, hogy pont ő!) Úgyhogy mi sosem kérnénk fel kritikust válogatni. Én például személy szerint mindenképp színházi embereket: színészt, rendezőt, drámaírókat kérnék fel, de legalább egy gyakorló színházi ember biztosan lenne köztük. Amit nem tudhatok, hogy Magyarországon lehetséges volna-e például olyan rendezőt találni, aki aztán ne volna egyik vagy másik oldallal szemben elfogult. Persze valamilyen elfogultsága mindenkinek van, nekem például elsősorban a kortárs dráma, amit erősen hiányoltam a POSZT-ról. Nagy-Britanniában rengeteg új dráma íródik, sokat nem is tudnak bemutatni. A munkahelyem, a Royal Court Theatre az egyik legnagyobb drámatermelő: sok fiatal író van ott, akikkel éveken át dolgozunk workshop-jelleggel. Például egy már befutott drámaíró (legutóbb Simon Stephens) adott a fiataloknak tippeket, visszajelzéseket, mi pedig később bemutattuk a darabjaikat. A színházaknak abban kéne gondolkodni, hogy hosszabb időszakon keresztül dolgozzanak együtt írókkal. Ha én egy brit rendező vagyok, és szeretnék egy előadást a kortárs világ problémáiról, nem egy régi drámát veszek elő, vagy kitalálok egyet én magam: az első az, hogy megkérek egy írókat, írja meg nekem. Nem megrendelem, hiszen az író ugyanis a saját

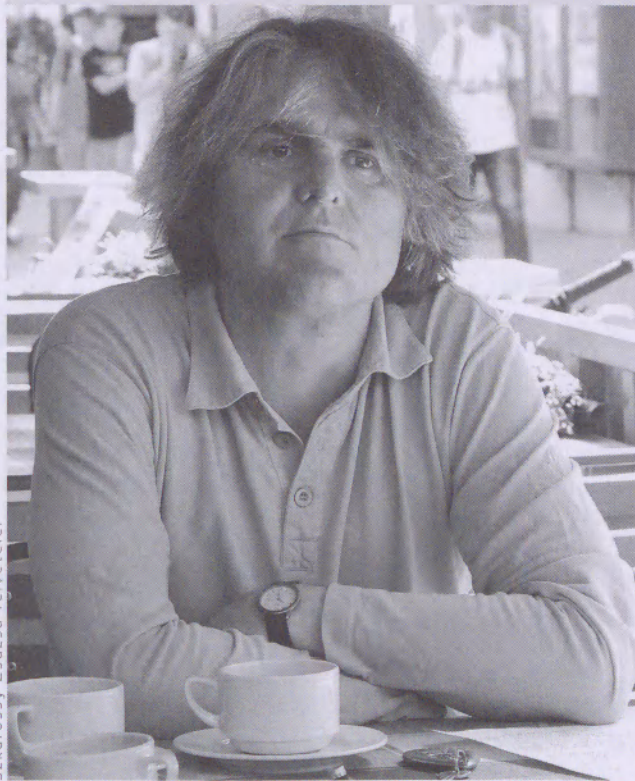
feje után megy, de bíznom kell benne, hogy jól fogja csinálni. Tudom, hogy Magyarországon is íródnak jó darabok, néhányat éppen a Royal Courtban fordítottunk. Érdemes lenne évente fixen meghívni a POSZT-ra, mondjuk, négy kortárs drámából készült előadást.

– *Szóval Angliában pozitív diszkriminációval ének a kortárs drámák javára...*

– Nos igen, amennyire pozitívan diszkrimináljuk az élőket a halottakkal szemben. Lehet, hogy ez egy jellegzetesen brit nézőpont, de a színház meghal, ha nem íródnak új drámák.

THOMAS IRMER, német kritikus

„Miért épp most?”

Szkárosy Zsuzsa felvétele

– *Ért meglepetés a POSZT-on?*

– Sajnos kevés új magyar darab szerepelt a fesztiválon (ha a *Csörgess meg!*-et és a *Kockavetőt* nem tekintem annak), viszont meglepően túlreprezentálttá vált a megszokott repertoárdráma, mint a *revizor* vagy az *Übü király*. Leginkább éppen a meglepetéseket hiányoltam, mivel kritikus helyett (Németországban a kritikus szakma kissé felszínes) én elsősorban gyűjtőnek tekintem magam. Ezt a gyűjtőszendélyemet elégítette ki Caragiale, akit most láttam először színpadon, és kellemes meglepetést okozott. A fesztivál másik kiváló, sőt egyik legnagyobb élménye számomra a 20/20 volt, mindenképp az új felfedezéseim közé sorolom. Ez az előadás a valóságtól nem elzárkózó, mai és nagy fontosságú kérdést, a marosvásárhelyi „fekete március” emlékezetét járja körül egy új műfaj, a dokumentumszínház eszközeivel. Talán a 20/20-ét találtam a leginnovatívabb színpadi szövegnek is. Bár a szereplők játék tekintetében kicsit elmaradtak a fesztivál legjobbjaiktól, ezt a produkciót rendkívül szerettem. Egyébként, visszatérve a repertoárdarabokhoz, engem a kollégáimmal ellentétben az

unalom sem borít ki a színházban, meglepően jól viselem, noha most a *Háztűznéző* még engem is kihozott a sodromból. Hajlamos vagyok azt gondolni, hogy ezen az előadáson, akár egy állatorvosi lovon, vizsgálhatóak a magyar színház negatív aspektusai. Rendkívül ambiciózus produkció, de látványát tekintve úgy évtizedekkel elmaradott – a kora nyolcvanas éveket juttatta eszembe –, hiányzik a rendezői kéz, és bár a magyar színháznak általában erőssége, hogy még a legkisebb társulatoknál is lenyűgöző színészeket találunk, itt ripacs, „grimaszolás” a játékmód, rossz a zene, minden rossz. Kínosan éreztem magam, és sajnáltam őket, ez a kellemetlen találkozás pedig elsősorban a válogatás hibája.

– Ennek a válogatásnak sokak szerint előnye, hogy szembebesít egy izgalmas személyiség ízlésével.

– Számomra idén nem mutatkozott meg markáns ízlés. Viszont túl sok volt a bohózat, túl kevés a politikai tárgyú előadás, a társadalom problémáira való reflexió. Ez utóbbi lehet, hogy nagyon „német” elvárás, de fenntartom, hogy az itt szereplő előadások kilencven százaléka esetében nem érttem, hogy miért épp most kellett megcsinálni, pedig ez számomra mindenkor központi kérdés. Hallottam, hogy jövőre három ember fog válogatni, ez a legkisebb közös többszörös, amivel szerintem egy fesztivál működhet. Három emberrel már kialakulhat adott vitában egy döntő többség. Németországban a Theatertreffent heten válogatják, és évente két-hárman lecserélődnek, hogy ne alakuljanak ki frakciók és koalíciók, mint a pártpolitikában. Szlovénia ellenben egyike azon országoknak, ahol egyetlen válogató ízlése érvényesül. Ennek előnye, hogy ezé az egy emberé a felelősség. Csakhogy a dolognak nem volna szabad kizárólag a felelősségről szólnia, hanem a reflexiókról is. Több ember, több értelmezés, több vita.

– A szakmai beszélgetések mennyire tudták megtöbbszörözni az egyszeri értelmezést?

– Inkább az antropológiai érdeklődésemet elégítették ki, hiszen csak elenyésző százalékát fordították le nekem: a rituálét láttam, a hierarchia megkövült reprezentációját, ahol a rendező szólalhat meg utoljára. Németországban a közönségtalálkozók rögtön az előadást követik, vagyis fizikai képtelenség túlonúl akadémikusnak lenni, ez a műfaj egy szélesebb kört szólít meg. Ezzel kivédjük, hogy a felkért hozzászólóknak a rendszerben elfoglalt státusáról szóljon a „szakmai beszélgetés”. De visszatérve az első kérdésekhez, a meglepetésekhez. Több Off-előadást láttam a főprogramban, ilyen volt a KoMa, vagy Balázs Zoltán *Übüje*.

– Amennyiben az Off-hoz nem tapad negatív értékítélet, mind finanszírozási, mind esztétikai értelemben odasorolhatjuk a Szputnyik produkcióját is.

– Igen, és valahol jó dolog, hogy a *mainstream* és az Off demokratikusan egymásba fonódik. Egymás mellett a kőszínház és az *Übü*, ami egy jó hangulatú színészvizsgára emlékeztet. De itt mintha a minőség negligálásával történt volna a vegyítés. Gondolok itt a KoMa előadására, ami a rossz Off példája volt számomra, legalábbis a POSZT reprezentatívnak szánt keretében. De a fő- és a mellékprogram sem minőségi, sem esztétikai alapon nem különül el, az *Oidipusz* volt az egyetlen, amit volt időm az Off előadások közül megnézni, de az nyugodtan lehetett volna a főprogramban is. Ráadásul az Off-programban díjat sem osztanak, mint ha lenéznek – a műsorfüzet végére szorul. De dicséret illeti a fesztivált, amiért a Treffennel ellentétben nem mindig ugyanaz az öt város vagy kizárólag a főváros kerülhet be – ez igazán demokratikus. A számomra legjobb előadások – a *Kasimir és Karoline*, a *Kockavető*, a *20/20* és a *Fodrásznő* – közül a fele nem fővárosi, a *Fodrásznő* pedig még azt a tételt is megdönti, hogy nem dolgoznak külföldi rendezők Magyarországon. Bodó előadásában a felhasznált matéria túlságosan kötöttnek a hetvenes évek Amerikájához, kicsit *old school* a téma, ugyanakkor az ötletburjánzás elsöprő. A rettenő hosszúságú *Vesztett fejsze* is pozitív meglepetés, azért is, hogy Mohácsi ezt az alapanyagot választotta, meg azért is, mert tényleg vicces lett. Örültem a kis és nagy társulatok változatos együttélésének, a klasszikusok újraadaptálásának, még ha ez a kortárs magyar dráma sajnálatos kiszorulásához vezetett is. Leginkább a darabválasztások mögötti kérdésfelvetések hiányoztak. Erre negatív példa a már említett *Háztűznéző* és a másik Gogol, *A revizor*, ami persze érdekesebb, hiszen ott szándékosan játszanak régi színházat. Mégis, a vége, amikor közeledik a „félelmetes forradalom”, elavult értelemben politikus, és inkább a szocializmus idején ütött volna nagyot.

– Az Egy elveszett levél viszont mai értelemben az.

– Igen, örültem is neki, bár lehetett volna ez hangsúlyosabb is, e tekintetben nálam az *Arturo Ui* és a *20/20* nyertek. Aminek még örültem, hogy míg Németországban sokszor a jó külső alapján válogatják a színészeket, itt a szereplők kinézete sokkal életközeli. Ezért a kis társulatokat és a megbúvó, remek színészeket találok a magyar színház legfőbb színfoltjának, amire a *Vesztett fejsze* is példa. A német színészek sokszor már csak ingáznak produkcióról produkcióra, vonatokon élnek, nincs társulati rendszer. Az, hogy Magyarországon még van, olyan érdem és érték, amire szerintem érdemes volna vigyázni.

AZ INTERJÚKAT KÉSZÍTETTE:
DERES KORNÉLIA ÉS HERCZOG NOÉMI

MINDEN PÉNTEKEN!

KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL VAGY FIZESSEN ELŐ!

Kedvezményes éves előfizetési díj 15.500 Ft

Megrendelhető a szerkesztőségben:

1089 Budapest, Rezső tér 15.

Tel: 06-1 210-5149, 210-5159; Fax: 303-9241

e-mail: lapterjesztes@es.hu